

Robin Harris, *Stepinac, njegov život i vrijeme*,
Školska knjiga,
Zagreb, 2016., 418 stranica

Britanski povjesničar i publicist Robin Harris, kako sam kaže, svoje zanimanje za Stepinca zahvaljuje svojim prvobitnim interesima za povijest Dubrovnika. Upoznajući se sve više s recentnom hrvatskom poviješću, odlučio se na pisanje biografije o kardinalu Alojziju Stepincu.

Knjiga je podijeljena na dvanaest poglavlja koja funkcioniraju kao jedna cjelina. Autor ne prati samo osnovne biografske podatke iz života zagrebačkog kardinala, već nastoji uvesti čitatelja u razdoblje kontekstualizirajući važne političke događaje. Tako u prvom poglavlju naslovljenom *Laž* (19.–41.), Harris govori o komunizmu kao ideologiji i njezinoj upotrebi povijesti u političke svrhe. Naravno da takva upotreba kompromitira historiografiju kao znanost, jer njezini rezultati nemaju nikakvu znanstvenu težinu, već se vrednuju po svojoj korisnosti za trenutačni politički režim. Takav je odnos, nažalost, ipak

zadržao neke neistinite i falsificirane podatke koji još neuromorno cirkuliraju u dijelu nekvalitetne publicistike.

Drugim poglavljem pod naslovom *Težak poziv* (41.–56.) autor započinje svoje izlaganje o životu i djelu blaženoga Alojzija Stepinca. U navedenom poglavlju autor je opisao Stepinčevo rođenje, živu želju njegove majke da postane svećenik, sve nedaće i zamršen put njezina sina, od stupanja u bogosloviju, odlaska u vojsku i Prvi svjetski rat, preko gubljenja želje za svećeničkim pozivom, pa sve do ponovnoga povratka u bogosloviju. U poglavlju je obuhvaćeno i njegovo školovanje u Rimu i povratak u Zagreb 1931. godine. Jasno je da na petnaest stranica ovoga poglavlja autor nije mogao nego samo površno prikazati neke epizode prve trideset i tri godine Stepinčeva života.

Treće i četvrto poglavlje možemo sažeti u jednu cjelinu jer se zapravo bave djelatnošću

Alojzija Stepinca od njegova povratka u Zagreb 1931. godine pa do uspostave Nezavisne Države Hrvatske u travnju 1941. godine. Autor je ovu cjelinu naslovio *Zagrebačka nadbiskupija* (57.–82.) i *Prva Jugoslavija* (83.–112.). U poglavlju *Zagrebačka nadbiskupija*, autor napušta kronološko prikazivanje događaja iz Stepinčeva života, te u nizu slika i događaja opisuje neke značajnije datume iz njegova života, ili pak njegove stavove. Tako se dotaknuo načina na koji je Stepinac postao biskupom koadjutorom, od Bauerove ideje, do pristanka kralja Aleksandra, ukratko je izložio nastanak i kratku povijest zagrebačke nadbiskupije, Stepinčev odnos prema masonima, starokatoličkoj crkvi, vjerskim prijelazima katolika na pravoslavlje, Katoličkoj akciji i sl. Dojma smo da poglavlje zbog mnoštva obrađenih epizoda gubi na koherentnosti, iako sve događaje povezuje osoba zagrebačkog nadbiskupa. Taj dojam pojačava sljedeće poglavlje u kojem autor još jedanput prolazi povjesnicu Kraljevine Jugoslavije u razdoblju koje je već spominjao u prethodnom poglavlju. Glavna razlika između tih dvaju poglavlja naglasak je koji je u poglavlju o prvoj Jugoslaviji ipak

stavljene na primarno političke teme.

Četvrto i peto poglavlje također možemo promatrati zajedno jer se bave razdobljem Nezavisne Države Hrvatske. U četvrtom poglavlju pod naslovom *NDH: vladari* (113.–145.), autor uz niz faktografskih i interpretacijskih pogrešaka progovara o odnosu ustaša i novouspostavljene države uz tek nekoliko naglasaka na odnos Alojzija Stepinca i režima. Taj odnos opisivan je neprimjereno dugim izvadcima iz propovijedi i pisama zagrebačkog nadbiskupa na štetu uvjerljivijoj kontekstualizaciji događaja. Slično možemo konstatirati i za šesto poglavlje *NDH: žrtve* (147.–176.). Osim toga, autor se, nažalost, ne koristi novijom literaturom prikazujući ovo razdoblje, već se zadovoljava općim napomenama.

Drugi dio knjige, preostalih šest poglavlja, neusporedivo je uspjeliji i za hrvatsku znanost plodonosniji, jer je autor u svoje istraživanje uključio i neke do sada nekorištene dokumente iz britanskih i američkih arhiva.

U poglavlju *Promjena režima* (201.–230.) autor skicira najglavnije naglaske u promijeni režima u svibnju 1945. godine, početnim obračunima nove

komunističke vlasti s “narodnim neprijateljem”, koristeći se prilikom da uvede teror i nasilno prihvaćanje novog totalitarnog režima. Nakon ubrzanog preuzimanja vlasti i osiguranja iste, kao jedini preostali “neprijatelj” koji je bio realna snaga u tadašnjemu jugoslavenskom komunističkom društvu prepoznata je Katolička Crkva. Presuđeno je, nakon neprihvatanja vodstva Katoličke Crkve u Jugoslaviji sa zagrebačkim nadbiskupom na čelu da se odvoji od Vatikana, da se poduzme radikaln obračun. Alojzije Stepinac ispravno je označen kao ona osoba u kojoj je i na simbolički i na stvarni način reprezentiran ugled Katoličke Crkve te je odlučeno osuditi ga na montiranom procesu. Više detalja o tome kako je nastala i provedena odluka o takvom razvoju događaja, autor je opisao u poglavlju u kojem je tematizirao to suđenje, ali prije toga, u osmom poglavlju *Komunistički teror* (231.–255.) detaljno je opisao sve postupke komunističke vlasti u njezinim odnosima bilo prema Katoličkoj Crkvi, bilo prema svakoj osobi koja je označena kao potencijalni neprijatelj novoga režima. Poseban postupak rezerviran je za narodnog neprijatelja br.1 Alojzija Stepinca. O tome možemo čitati u devetom

poglavlju pod naslovom *Montirano suđenje* (257.–282.). Osim već objavljenih i poznatih detalja s pripreme i izvođenja ovoga suđenja, autor nam prikazuje reakcije američkih i britanskih diplomata, kojima je odmah od početka bilo jasno da se ovdje ne radi o utvrđivanju krivice optuženika, već o klasičnom, komunističkom obračunu s neistomišljenicima. Nije stoga čudno što je takvo suđenje dovelo do toga da je Alojzije Stepinac osuđen na 16 godina zatvora i 5 godina gubitka građanskih prava.

U sljedećem poglavlju *Utamničenje: Lepoglava* (283.–312.) autor je opisao Stepinčev boravak u kaznionici, vrstu i karakter brojnih posjeta koje je dobivao, ali i bit odnosa komunističkog režima prema zatvoreniku koji ga nije uspio niti osobno slomiti, niti mu umanjiti ugled među svećenicima i vjernicima u komunističkoj Jugoslaviji. Osim toga, zbog sramotnog procesa Jugoslavija je bila neprestano pod pritiskom raznih vlada, a osobito je učinkovita bila ona Sjedinjenih Američkih Država o čijoj je materijalnoj pomoći nestabilno i slabo plansko gospodarstvo SFRJ-a bilo ovisno. Stoga ne čudi odluka Josipa Broza Tita o Stepinčevoj internaciji u Krašić o čemu govori pretposljednje poglavlje knjige *Inter-*

nacija: Krašić (313.–346.). U tom poglavlju obuhvaćeno je posljednjih deset godina Stepinčeva života od 1951. do 1960. godine. Iako je to razbolje Stepinac proveo mirno, sama njegova prisutnost bila je veliki teret komunističkim vlastima, zbog mnogobrojnih novinara koji su željeli dobiti izjavu od zagrebačkog nadbiskupa, a koje su redovito u svijetu izazivale široki publicitet. Osim toga, Katolička Crkva zagrebačkog je nadbiskupa nagradila mjestom kardinala 1953. godine, što je dovelo do prekida diplomatskih odnosa između dviju država. Tek nakon Stepinčeve smrti i pokopa moglo je doći do izvjesnoga zatopljivanja odnosa između Vatikana i Jugoslavije. Ali Stepinčev život i njegova žrtva,

kako nas autor obavještava u posljednjem, vrlo kratkom, poglavlju svoje knjige *Nasljedje* (347.–353.), doprinijeli su odlasku komunizma u ropotarnicu povijesti, dok je Stepinac u tom sukobu izašao kao moralna vertikala.

Knjiga Robina Harrisa u cjelini je zanimljivo djelo s, rekli bismo, razumljivim pogrješka-
ma, koje proizlaze iz činjenice da autor nije dovoljno detaljno proučio dostupnu literaturu i izvore, osobito za najkontroverznije razdoblje od 1941. do 1945. godine. Ali bez obzira na ovaj nedostatak, knjiga može pružiti općenite informacije i naglaske iz života i vremena zagrebačkog nadbiskupa Stepinca.

Petar Macut